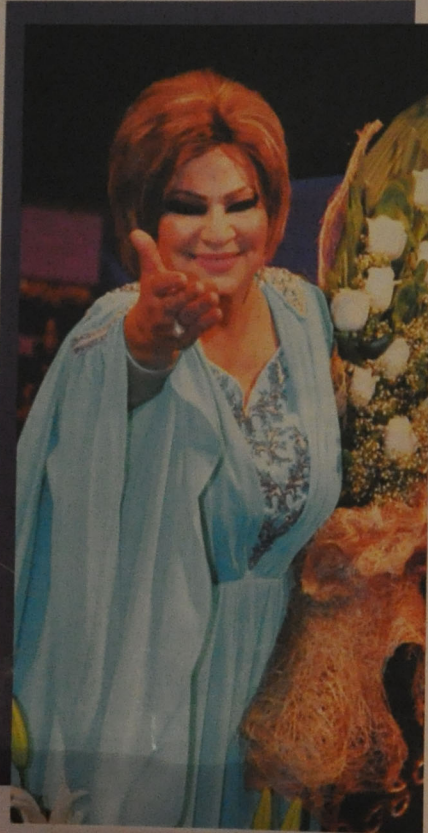

Cizgilər - lirik, dramatik və xüsusən komik!..

Mif yaratmaq və ona inandırmaq cəhdindən danışanda müxtəlif forma və ifadə üsulları sadalanır. Maqsəd isə istedadı üzə çıxarmaqdan daha çox, hamını düşündürmək, bu istedadın haqiqiliyinə və daimiliyinə inam formalaşdırmaqdır...

Çağdaş insanı düşündürmək çətinləşdikcə, onun zövq və estetik tələbatlarındakı aşınmalar dərinləşdikcə, yaradıcı sferalara "maksus" miflər daha sürətlə dağılır, stereotiplər sınırlanır. Səhnə sənətinin mifik ecadı necə, özünün klassik anlamına sadıqdır? Sənət və sənətçiyə münasibətdə istər-istəməz bu təbəddülatlar yaşanır. Bil-mirəm, onu, oynadığı rolları, səhnə və həyat obrazı arasındakı təzadları, sənət saadətindən həyat dramizminə keçiddəki qəhrəmanlığa "yükünü" xatırlayanda kim nə düşündür. Amma yaqin edilən bir qənaət dəyişir: o, hər zaman adının və sənətinin məsuliyyətini yükünü layiqincə daşıya bilib.

O, tamaşaçıların sevimlisi, səhnamizin bənərsizsidir. Heç biri sadəcə söz xatirinə deyilməyən, zəhmət və istedadı, bacarıq və azmkarlığı ilə rəsmi və qeyri-rəsmi titulları təqdimatının qarşısına yazdırmağı bacaran və bütün bunlardan öncə xalqın sevimli sənətçisi adını qazanan Afaq Başırqızı bu gün ömrünün 60-cı zirvəsindədir. Bu yuvarlaq rəqəmdən üzü gələcəyə inamla baxan və keçmişin ağır yükünü, sənət və yaşayış qayğılarını yorulmadan çəkən sənətçiyə - Xalq artisti, "Səhra" ordenli, Prezident təqaüddüsi, Madaniyyət və İncəsənət Universitetinin professoru Afaq Başırqızı, mübariz həyat-sənət obrazındadır.

Azərbaycan teatr və kino sənətinin inkişafında, milli komediya ifaçılığının daha da zənginləşməsində onun öz rolu var. Tabii ki, özünəməxsusluğunu səhnəyə gəldiyi zamandan göstərmiş qəbul etdirməyi bacaran aktrisa, sənət-səhnanın laqeydliyi, qeyri-səmimiyyəti başışlamadığını çox yaxşı bilir.

Keçirdiyi sənət yoluna nəzər salıb görürük ki, Afaq xanım tamaşaçıların axtardığı əsl komediyanı ciddiyyətlə duyur və bunu ifadə edə bilir. O, səhnə oyunlarında daim improvizalara yer verən və bunu aktyorun əsl silahı sayan ifaçı olaraq, sətira ilə dramizmi bəzən vəhdətdə, bəzən "qonşuluqda" təqdim edir. Cəmiyyətin güldüyü qadın obrazlarından bir qəhrəman modelini yaradaraq, tamaşaçıların ətrafındakı proseslərə dərinlik və nəzakət əlavə edərək, tamaşaçıların obyektivi olan tiplərinin vasitəsilə seyrçilərinin diqqətini əsl hədəflərə yönəltməyə çalışır.

Yaradıcılığa dramatik teatrlarda başlayan və "komik aktyor", "amplua" sözlərindən qatı xoşlanmayan Afaq xanım, Azərbaycan Milli Musiqili Teatrı səhnanının yetişdirdiyi say-seçmə qadın

sənətçilərdəndir. Obrazlarının iç dünyası, cəmiyyətə münasibəti nə qədər oxşar olsa da, Afaq xanım özünəməxsus istedadla onların fərqli cizgilərini yaratmaq gücündədir.

Yaqin ki, bu da genetik kod deyilən müvafiq ştrixlərlə bilavasitə bağlıdır. O, Azərbaycanın görkəmli aktyoru, ölməz sənətçar Başır Səfəroğlunun layiqli qızı və davamçısı olaraq, Azərbaycan musiqili komediya janrında öz dəst-xəttini yaradan, atasının sənət adının arxasında daldalanmağı sevməyən Aktrisadır.

Onun həyat və sənət tərçümeyi-həlinə nəzər saldıqda bu fikirlərin ayağı sübutunu da görmüş oluruz.

1955-ci ildə Bakı şəhərində böyük aktyor Başır Səfəroğlunun ailəsində dünyaya göz açıb. 1974-1979-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Madaniyyət və İncəsənət Universitetində təhsil alıb. Aktyorluq fəaliyyətinə 1973-cü ildə Lankaran Dövlət Dram Teatrında başlayıb və burada elə ilk rollarından özünü istedadlı, işgüzar, səhnyəyə böyük məhəbbətlə bağlı, daim axtarışda olan sənətçar kimi göstərərək tamaşaçıların dərin rəğbətini qazanıb, dramatik obrazları ilə də bölgə tamaşaçıların diqqətini cəka bilib.

İki illik Lankaran dönanimindən sonra səhnə fəaliyyətini Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında (1975-ci ildən) davam etdirən aktrisa təxminən 15 ilə yaxın bir dövrdə bu teatrın səhnasında xeyli sayda xarakterik rollara, lirik-dramatik obrazlara səhnə həyatı verib.

Hər zaman müsahibələrində "komik aktrisa" kimi dəyərləndirənləri qəbul etmədiyini söyləyən Afaq xanım, özünü dramatik aktyor sayır, əslində, hər bir komediyanın kökündə dərin dramizmin dayandığını vurğulayır. Qəribə də olsa, hər zaman facio oynamaq istədiyini deyən aktrisa, yaqin bununla səhnanın tam fərqli bir obrazla tamaşaçıya əsl sənətçarın istənilən rolun ifasına hazırlığını isbatlamağa çalışır.

Əslində komediya oynamaq bəzən daha çətindir. Çünki obrazın daxili dünyasından tamaşaçıya gülüşün ən müxtəlif boyalarda, həm də real şəkildə, həyatı elementlərlə sintezdə yozumu çətinləşməlidir. Yüngül, sürüşkən, bayağı gülüşün qaçmaq üçün aktyor, əsl gülüş hədəfini müəyyən etməli və tamaşaçısını qəhrəmanının vəziyyətini əvvəl güldürməyi, sonra isə gözgögürməz keçidlə düşündürməyi bacarmalıdır.

Səhnə həyatında daim bu prinsipə söykənən və əsasən, komik rolların ifaçısı kimi daha da püxtələşən Afaq xanım, 1989-cu ildə Musiqili Komediya Teatrına dəvət alıb və ilk gündən tamaşalarda əsas rolları ifa edərək, bir-birindən maraqlı obrazlar yaratmağa nail olub. Təsəffüf deyil ki, bu teatrın səhnasında onlarla fərqli obrazlarda özünü tamaşaçıya sevdirməyi bacaran və hər rolunda ənənəçilikdən, artıq ştamplanmış oyun üslubundan ustalıqla qaçmağı bacaran aktrisa məhz elə buna görə də tamaşaçının bezmədiyini əzəzlytən sənətçilərdəndir.

Afaq Başırqızı teatr yaradıcılığı ilə yanaşı, bir sıra kino və televiziya tamaşalarında da çəkilib. Aktrisanın filmografiyasında 15 film var: "Başır Səfəroğlu" (film, 1969), "Evləri kəndələn yar" (t. 1982), "20+1" (film, 1986, qisametrajlı bədii sətjet-Mozalan № 105), "Gözbağlıc" (film, 1986), "Yaşıl əynəkli adam" (t. 1987), "Bəxt üzüyü" (film, 1991), "777 №-li iş" (film, 1992, tammetrajlı bədii film), "Bala-başa balal" (t. 1995), "Yarımtat" (t. 1996), "Yaşıl əynəkli adam-2" (t. 1999), "Nekroloq" (film, 2001), "Yaşıl əynəkli adam-3" (t. 2002), "Dəvətnamə" (film, 2003), "Girov" (film, 2005), "Bankir adaxlı" (t. 2008).

Bunlardan "Bəxt üzüyü", "Evləri kəndələn yar", "Yaşıl əynəkli adam", "Bala-başa balal" kimi film və televiziya tamaşaları aktrisanın milyonların sevimlisinə çevirən əsas işlərdir. Hər nümunədə bir tipajı canlandıran və onların xarakterik xüsusiyyətlərini səvərk təmaşaçıya da sevdiren Afaq xanım həm də bir üslubda kök sal-

mayan, tamaşaçının sevgisi xatirinə onun qəbul etdiyi ştrixləri obrazdan obraza "calamayan" peşəkardır.

"Mən özümü ancaq səhnədə aktyor görürəm, həyatda aktyor deyiləm. Həyatda mən başqa Afaqəm" - deyan aktrisa, özünün komedizminə qarşı bir təhlil də verir: "Aləmi güldürəni güldürmək istəyəni güldürəm. Mən insanları çox sevirəm, onlara bir təşə kimi, məhrab kimi baxıram. Düşünürəm ki, onları sevsəm, hər şey yaxşı olar".

Hər zaman şəxsi xarakterik xüsusiyyətlərini kənarında tutan və aktyorun sevilmə obrazında ilişib qalmasını onun faciəsi hesab edən aktrisa "Fərqləndirəni, fərqi çox sevirəm, məsələn, Söylü ilə Afəqin fərqi. Bu fərqi simalarda oxuyanda sevinmişəm ki, qalibəm, çünki həmin fərqi oynaya bilməmişəm. Bilirəm ki, mən Söylü deyiləm, Zibə deyiləm" kimi fikirlərlə hamıdan öncə öz oyun üslubuna qiymət verir. Buna baxmayaraq, həm də bir obrazla sevilib yadda qalmasını aktyorun səadətə sayan sənətkar, özünə yad və doğma Söylünün özəliliyini də daim vurğulayır, bu sadəlik qadına məhəbbətini durmadan ifadə edir. Sanki həm də Söylünün qazandırdığı sevgiyə təşəkkür kimi: "Bu gün Söylünün tərbiyəsinə böyük ehtiyac var. Söylünün sadəliyi, lirikəsi, insanlığı, Moşudan fərqli olaraq, mənə çox cəlb etdi. Əslində Söylü kimi Süğrəni, Zəhranı da yaşamışam. Heç

vaxt mövzudan, şəraitdən istifadə edən aktrisa olmamışam. Etraf edim ki, hələ arzulanmış obrazı oynamamışam".

Beləcə daim yeni yaradıcılıq axtarışlarında olan aktrisa Sənətin ən şöhrətli mərtəbəsində də rol arzularından danışıq.

Həyat haqqında öz gerçəklikləri olan tapadan-dırmağa realist qadın, ömrünün 60-cı məqamına da maraqlı bir rəng verir və beləcə zamanın sənət müstəvisində acıqlıyını etiraf edir:

"Vallah, elə bil haftanın birinci günü soruşdular neçə yaşın var, dedim 19, 6-cı günü də soruşurlar, deyirəm 60! Amma buna heç özüm də inanmıram. Zamanın gədişi dedikləri belə olmalıdır, ya da vəfasız ömür gileyləri yerindədir. İllər nə tez keçdi və bu marafonda adam heç durub nəfəs dərməyə belə macal tapmadı. Sevincliyəm, çünki insan bir işlə məşğul olursa və həyatını bütün ləğvünlü ilə yaşamağı bacarırsa, yaşının tez ötməsi kədərli deyil. Bu mənada həyatımdan çox razıyam. Çünki mən işsiz qala, səhnsiz yaşaya bilmərəm. Biz elə bil sənət yetimləyirik. Taleyimizi də səhnə, sənət yazıb müəyyən edir".

Bu sənət təsvir-təşəbbüsündə 60-dan sonrakı yolu müəyyən edən aktrisanın qorxusu da elə sanətlə, daha doğrusu, səhnsizliklə bağlıdır: "Bir qadın olaraq yaş yox, səhnsizlik mənə daha çox qorxudur. Ümumən gəncliyimdən səhnə ilə bağlı bir şeydən qorxmamışam: adım çəkildə "kablukumun" səsinə eşidərək səhnəyə çıxıb, elə o sədanın müşayiəti ilə də səhnədən getmək! Həyatımda bunu heç bir sənət-kara arzu etməmişəm, elə özümə də. Amma yəni də deyirəm, mən 60 yaşındakı oynamışam və bundan sonrasına üçün isə hər şey səhndən əslidir. Aktyor özünü də özünə məxsus deyil. Bir növ tamaşaçı qarşısında dəyişir və bəzən də yox olur. Yəni, səhndə siz səhndə mənim bu yerləşimi, gülüşümü, çəvikliyi, şənliyi görməyə bilərsiniz. Amma yəni də israrla həmin reallığı qəbul etmir və səhndə qalırımsa, bu artıq faciəmdir.

Baxın, zaman dəyişir, amma sənətkarın qiymətini onun tamaşaçısı mütləq verir. Sadəcə, yaradıcılığın bəzi dövrlərində fasilə tələb edir. Tamaşaçı daim aktyoru axtarmalıdır, ona mənavi tələbatı olmalıdır. Təəssüf ki, bu gün tamaşaçıların daha çox əfira marağı olduğu nəzərə, sənətə münasibətdə də müəyyən aşınmalar var".

43 illik səhnə fəaliyyətinin 18 ilini dramatik teatrdə işləyən, gülüşünə rəğmən, faciəni daim ciddi şəkildə çatdırmağa çalışan aktrisa, çağdaş komizmin, yeni komediya üslubunun əsl güllüşə zərbəsindən də narahatdır:

"Biz fanatlarıq, yeni aktyor-fədailərlik. Amma indi aktyorluğun biznesini edənlar yetib və onlar səhnəni ucuz şouya çevirirlər. Hansında inəf var, virlən meydana sənətin yerini bilir, yoxdursa, o meydana belədən-bələ cəng edir. Çox təəssüf ki, elələri çoxluq təşkil edir və nəticədə güllüşə bəyşəylik, sürüşkənlik, basitlik qatılır. Etiraf edərk ki, bu qarışıqlıqda sənətkar məktəbi zəifləyir, daha doğrusu, sırası seyrəli".

60 yaş insan ömrünün müdriklik zirvəsidir. Xüsusilə də bütün həyatını sənətə həsr etmiş sənətkar üçün belə bir zirvədə olmaq iqtidar məsuliyyətdir. Özünün təbirincə desək, səhnə-sənət arzuları çoxdur və Allahın rızası ilə bunları reallaşdırmağa gücü çatır. Ən azı, sənətlə daim yüksək qiymət verən xalq və dövlət qarşısında borcuna görə.

Bu müqəddəs "borc" səadətizin uzun olsun, gülən, güldürən və düşündürən qadın!

"Deyərlər 60 yaşım var, heç verərsünüz?!" kimi özünəməxsus yumorla o, yaşını silib-süpürən cazibə və şüxluqla səhnəyə çıxan, özünün yubiley təntənəsindən hər kəsə pay ayırmağı bacaran Afaq Başırqızı, yəni heç vaxt onu tərk etməyən kövrək səhnə həyəcənini yaşayırdı həmin axşam. Yubiley gecəsində də onun ab-havasına köklənmişdi. Qucaq-qucaq gül dastələri, məmurundan sadə tamaşaçısına, Musiqili Teatra axışanların üzündəki xoş təbassum, təbrik nitqi ilə sinəsi dolu yaxın-uzaq illərin dost-tanıqlarının zaldan pıçılıyla söylənən sevgi dolu ismənləri xanım sənətkarı bir ayrı ovqata kökləmişdi. Sayız külayinin şiltəliyinə rəğmən, ilq tamaşaçı məhəbbəti, sənət sevgisi yubileyi ələ ağuşuna almışdı ki, o kövrək notlu gecədə ...

Noyabrın 7-si axşamı aktrisanın illərdir çalışdığı, tamaşaçı alqısıyla parvazlandıqı səhnəyə çıxışı bu dəfə iqtidar məsuliyyətlə və sevinci idi: o, yubiley tamaşasını oynayırdı. Bununla hesabət verir, bir növ təbrikinə gələnlərə təşəkkür edirdi. Təbii ki, bu qarışıqlıq təbiri-təşəkkürü daha sanbəllı olmalı idi. Oldu da. Yubiley tədbirində mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Dəryayev başda olmaqla, nazirliyin rəhbərləri və bir çox mötəbər qonaqlar - aktrisanın sənət dostları, ölənin tanınmış ziyalıları, bir sıra teatrların nümayəndələri iştirak etdilər. Tamaşaçılar yubiley tədbiri çərçivəsində A. Başırqızının iştirakı ilə Əli Səmədinin "Toya bir gün qalmış" komediyasına baxmaq

la, iqtidar məmnun görünürdülər. Elə səbəkarın özü də.

Teatrın foyesində Afaq Başırqızının və böyük güllüş ustası Xalq artisti Bəşir Səfəroğlunun həyat və yaradıcılığını əks etdirən fotosərgi nümayiş olunurdu. Səhnədə keçən illər, sənətə fəda ömür və dolğun yaşayışın anları ağ-qara fotolarda qarşı bir təzad yaratmışdı: yaşanlarla yaşamaq gözəl və bir o qədər də ağırdır. Çünki sən itən zamanda özünə bağlı xatirələrə boylana-boylana qalırıns. Deyəsən elə qonaqlar, sərgiyə tamaşa edənlər də iki insanın - bir-birindən vaxtsız ayrılmış və beləcə fotolarda qovuşmuş doğmaların kədərli təbassumunu öndənən laqeydliliklə keçə bilmirdilər.

Bir az ağır mətləbi düşüncələrin müşayiətində zala toplaşanları qarşaq və daim səadət soruqlı şax fikirdən ayırdı: "Sənətimə dayarləndirən, bu xüsusi gündə mənə tək qoymayan, tədbirdə iştirak edən, başda hörmətli nazirimiz Əbülfəs müəllim olmaqla, hər kəsə minnətdarlığımı bildirirəm. Bundan sonra da teatrımızın, ümumilikdə, Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı üçün var gücümə xidmət edəcəyəm". Budur, Afaq Başırqızı söz verdi, israrla hələ bundan sonra da tamaşaçı məhəbbətini cavablandıracağı dedi. Əvəzində isə salon alqışlara qərq oldul.

Pərdə açıldı və "Toya bir gün qalmış" tamaşası başlandı. Əməkdar incəsənət xadimi Əsgər Əsgərovun quruluş verdiyi ağır həyat haqiqətli komediya baş qəhrəmanın simasında cəmiyyət reallığını komik boyalarla tamaşaçıların ixtiyarına verdi.

Beləcə, ilk rollarından özünü istedadlı, işgüzar, səhnəyə böyük məhəbbətlə bağlı, daim axtarışda olan sənətkar kimi göstərərək, tamaşaçıların dərin rəğbətini qazanan Afaq Başırqızı, yubiley gecəsində canlandırdığı obrazı ilə bir daha sənətdə nəyə qadirliyi sübut etdi.

Həmidə Nizamiyızı